

ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ (ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ)

1. Έννοια και διακρίσεις αστικής ευθύνης

Το πιο δραστικό στοιχείο της ενοχικής σχέσης είναι η ευθύνη του οφειλέτη, που αποκτά μεγαλύτερη πρακτική σημασία στην περίπτωση που αυτός δεν εκπληρώνει την υποχρέωσή του με τη θέλησή του. Στην περίπτωση αυτή ο δανειστής έχει το δικαίωμα να εξαναγκάσει τον οφειλέτη να συμμορφωθεί ζητώντας τη βοήθεια της Πολιτείας με αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος της περιουσίας του, ή, αν αυτό δεν είναι δυνατόν, μπορεί να τον εξαναγκάσει να του καταβάλει αποζημίωση για τη ζημιά που του προκάλεσε.

Η υποχρέωση για αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε σε τρίτον ονομάζεται *αστική ευθύνη* και οι διατάξεις που τη ρυθμίζουν θεωρείται ότι αποτελούν το γενικό δίκαιο της αποζημίωσης.

Η αστική ευθύνη διακρίνεται σε:

- υποκειμενική και αντικειμενική
- δικαιοπρακτική και εξωδικαιοπρακτική.

Υποκειμενική είναι η αστική ευθύνη που βασίζεται στην υπαιτιότητα αυτού που προκάλεσε τη ζημιά. Αυτό με άλλα λόγια σημαίνει ότι υποχρεωμένος για αποζημίωση είναι αυτός που υπαίτια προκάλεσε τη ζημιά.

Ο Α.Κ. κατά κανόνα υιοθετεί την υποκειμενική ευθύνη. Ο νόμος όμως σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις δέχεται ότι ορισμένα πρόσωπα έχουν *αντικειμενική ευθύνη*, δηλαδή είναι υποχρεωμένα για αποζημίωση παρά το ότι η ζημιά σε τρίτον προκλήθηκε χωρίς δικό τους πταίσμα, π.χ. ευθύνη του εργοδότη για εργατικό ατύχημα, ευθύνη του νομικού προσώπου για πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του κτλ.

Δικαιοπρακτική ευθύνη (ή ενδοσυμβατική) είναι η ευθύνη για αποζημίωση, που προκύπτει από αθέτηση υποχρεώσεων που πηγάζουν από μια συγκεκριμένη ενοχική σχέση. Π.χ. ο Α υποχρεούται να παραδώσει τα έπιπλα που αγόρασε ο Β στις 5-6-1994, πλην όμως υπαίτια καθυστερεί και τα παραδίδει στις 5-10-1994, οπότε λόγω υπερημερίας του υποχρεούται παράλληλα με την παράδοση των επίπλων να αποζημιώσει το Β.

Εξωδικαιοπρακτική ευθύνη είναι η ευθύνη για αποζημίωση που πηγάζει απευθείας από το νόμο. Η σπουδαιότερη και συνηθέστερη περίπτωση εξωδικαιοπρακτικής ευθύνης είναι αυτή που πηγάζει από το αδίκημα, δηλαδή από παράνομη και υπαίτια πράξη αυτού που ζημίωσε. Π.χ. ο Α τραυματίζει το Β, οπότε και υποχρεούται να τον αποζημιώσει.

2. Προϋποθέσεις αστικής ευθύνης

Για να δημιουργηθεί αστική ευθύνη πρέπει να υπάρχουν οι εξής προϋποθέσεις:

- *Παράνομη συμπεριφορά* αυτού που ζημίωσε άλλον.
- *Υπαιτιότητα* αυτού που ζημίωσε στις περιπτώσεις υποκειμενικής ευθύνης.

I. Παράνομη συμπεριφορά

Παράνομη συμπεριφορά αυτού που προκάλεσε τη ζημιά είναι πράξεις ή παραλείψεις του, που αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη.

Πολλές φορές μια συμπεριφορά, αν και παράνομη, δεν αποδοκιμάζεται από την έννομη τάξη, γιατί υπάρχουν ειδικοί λόγοι που αίρουν τον παράνομο χαρακτήρα της, π.χ. στις περιπτώσεις αυτοδικίας ή κατάστασης ανάγκης ή άσκησης από το δράστη δικαιώματος ή καθήκοντος που του επιβάλλει ο νόμος κτλ. Επίσης τον άδικο χαρακτήρα της πράξης αίρει κατά κανόνα και η συναίνεση του παθόντα, γιατί δεν είναι λογικό εκείνος, που με τη θέλησή του υφίσταται την προσβολή έννομου αγαθού του, να επικαλείται την παρανομία, με την προϋπόθεση βέβαια ότι η προσβολή αυτή δεν ενδιαφέρει το κοινωνικό σύνολο. Έτσι π.χ. ο Α είναι ιδιοκτήτης ενός ακινήτου που το καταστρέφει ο Β έχοντας τη συναίνεσή του. Στην περίπτωση αυτή η συναίνεση του Α αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης του Β. Αν στο συγκεκριμένο παράδειγμα δεν επρόκειτο για απλό ακίνητο, αλλά για ένα παλαιό διατηρητέο κτίσμα, η συναίνεση του Α δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης του Β, γιατί η διατήρηση του κτίσματος αυτού ενδιαφέρει το κοινωνικό σύνολο.

Επίσης η συναίνεση του παθόντα δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς στην περίπτωση προσβολής έννομων αγαθών, που απορρέουν από την προσωπικότητα και η προσβολή αυτή είναι έντονη και αντίκειται στα χρηστά ήθη (π.χ. ο Α που πάσχει από ανίατη ασθένεια παρακαλεί το Β να τον σκοτώσει και ο Β δέχεται. Εδώ η συναίνεση του Α δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης του Β, που είναι ένοχος φόνου).

II. Υπαιτιότητα

Υπαιτιότητα ή πταίσμα είναι η ψυχική στάση του δράστη απέναντι στην παράνομη συμπεριφορά του και στα αποτελέσματά της, που αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη.

Για να θεωρηθεί μια συμπεριφορά παράνομη, πρέπει αφενός μεν ο δράστης να αποβλέπει στα αποτελέσματά της ή να τα αποδέχεται ή να μην προσπαθεί να τα αποφύγει, να ενεργεί δηλαδή με δόλο ή από αμέλεια και αφετέρου να είναι πνευματικά ώριμος και υγιής, ώστε να μπορεί να αντιληφθεί τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς του, με άλλα λόγια να είναι ικανός για καταλογισμό.

Η έννοια του δόλου ορίζεται στον ποινικό νόμο. Με δόλο (πρόθεση) ενεργεί όποιος επιδιώκει την παραγωγή των περιστατικών, που κατά το νόμο συνιστούν μια αξιόποινη πράξη, καθώς και όποιος γνωρίζει και αποδέχεται ότι από την πράξη ενδέχεται να παραχθούν αυτά τα περιστατικά. Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι υπάρχουν δύο είδη δόλου, ο *άμεσος* και ο *ενδεχόμενος*. Ο δράστης ενεργεί με άμεσο δόλο, όταν επιδιώκει τα παράνομα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του. Π.χ. ο Α πυροβολεί το Β για να τον σκοτώσει. Αν ο δράστης δεν επιδιώκει τα παράνομα αποτελέσματα, μπορεί όμως να τα αποδέχεται, ενεργεί με έμμεσο ή ενδεχόμενο δόλο, π.χ. ο Α πυροβολεί το Β που κόβει καρπούς από τα δέντρα του για εκφοβισμό, αλλά τον σκοτώνει.

Αμέλεια υπάρχει, όταν ο δράστης προκαλεί με τη συμπεριφορά του ένα παράνομο αποτέλεσμα, επειδή δεν καταβάλλει την επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές, π.χ. ο Α νοικιάζει ένα αυτοκίνητο στο Β χωρίς να ελέγξει τη λειτουργικότητα των φρένων του και έτσι ο Β παθαίνει ατύχημα. Η αμέλεια διακρίνεται σε *βαρεία* και *ελαφρά*.

Βαρεία αμέλεια υπάρχει, όταν η συμπεριφορά του δράστη απέχει πολύ από τη συμπεριφορά του μέσου επιμελούς ανθρώπου. Π.χ. ο Α πωλητής μιας παλιάς αντίκας από πορσελάνη τη στέλνει στο Β αγοραστή χωρίς ειδική συσκευασία και κατά τη μεταφορά σπάει.

Ελαφρά αμέλεια υπάρχει, όταν η συμπεριφορά του δράστη δεν είναι αυτή που απαιτείται στις συναλλαγές και που καταβάλλει ο μέσος επιμελής άνθρωπος. Π.χ. ο Α αφήνει το αυτοκίνητο ξεκλειδωτό και του κλέβουν το ραδιοκασετόφωνο.

Ορισμένες φορές είναι δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ ελαφράς και βαρείας αμέλειας και αναπόκειται στο δικαστή να κρίνει με βάση τις συγκεκριμένες περιστάσεις.

Για τη δημιουργία αστικής ευθύνης, εκτός από την υπαιτιότητα και την παράνομη συμπεριφορά, απαιτείται, όπως προαναφέρθηκε, και *ικανότητα για καταλογισμό* του ζημιώσαντα, χωρίς την οποία αυτός δεν ευθύνεται κατά κανόνα για τα παράνομα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του. Ο Α.Κ. δεν προσδιορίζει ποιοι είναι ικανοί, αλλά ποιοι είναι ανίκανοι για καταλογισμό. Έτσι απολύτως ανίκανοι για καταλογισμό και επομένως ανεύθυνοι είναι:

- α** Οι ανήλικοι που δεν έχουν συμπληρώσει το 10ο έτος της ηλικίας τους.
- β** Αυτοί που κατά τη στιγμή της πράξης τους δεν έχουν συνείδηση αυτής ή στερούνται της χρήσης του λογικού λόγω πνευματικής ασθένειας. Τα πρόσωπα αυτά θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως παροδικά ανίκανα για καταλογισμό.

Μειωμένη ικανότητα για καταλογισμό έχουν:

- αα** Οι ανήλικοι που συμπλήρωσαν το 10ο αλλά όχι το 14ο έτος της ηλικίας τους, οι οποίοι θεωρούνται ακαταλόγιστοι, μόνο αν αποδειχτεί ότι ενήργησαν χωρίς διάκριση, δηλαδή ότι δεν είχαν την ικανότητα να αντιληφθούν τον άδικο χαρακτήρα της πράξης τους και την ευθύνη τους.
- ββ** Οι κωφάλαλοι, οι οποίοι θεωρούνται ακαταλόγιστοι επίσης, διότι δεν είχαν την ικανότητα να αντιληφθούν τις πράξεις και την ευθύνη τους.

3. Ευθύνη από πράξεις τρίτων

Λόγω της πολυπλοκότητας των συναλλαγών, που συχνά χαρακτηρίζονται από παρεμβολή τρίτων προσώπων, ο νόμος αναγνωρίζει ευθύνη όχι μόνο για τις δικές μας πράξεις, αλλά και για πράξεις άλλων κατά κανόνα υπαίτιες, σε ορισμένες όμως περιπτώσεις και ανυπαίτιες. Η σημαντικότερη από αυτές τις περιπτώσεις είναι αυτή που ευθύνεται ένα πρόσωπο για ενέργειες των προσώπων που προσλαμβάνει στην υπηρεσία του για εξυπηρέτηση των υποθέσεων του. Είναι ηθικά δίκαιο, αφού τα πρόσωπα αυτά ενεργούν για λογαριασμό του, αφού για λογαριασμό του επιχειρήθηκαν οι πράξεις που προκάλεσαν τη ζημιά, να φέρει αυτός την ευθύνη ως κύριος άλλωστε των υποθέσεων του και οικονομικά ισχυρότερος. Αυτή είναι η ονομαζόμενη ευθύνη από πρόσταση. Πρόσταση υπάρχει, όταν ένα πρόσωπο (προστήσας) χρησιμοποιεί με τη θέλησή του άλλο ενδιάμεσο πρόσωπο (προστηθέντα) για τη διεξαγωγή των υποθέσεων. Έτσι, στο νόμο ορίζεται ότι ο οφειλέτης ευθύνεται για το πταίσμα των προσώπων που χρησιμοποιεί, για να εκπληρώσει την παροχή, όπως για δικό του πταίσμα. Π.χ. μεταξύ Α και Β συμφωνείται η επιδιόρθωση της ηλεκτρικής εγκατάστασης του Β από τον Α. Ο Α στέλνει το Γ βοηθό του, ο οποίος κατά την επιδιόρθωση σπάει ένα πολύτιμο φωτιστικό του Β. Ο Α ευθύνεται ως προστήσας γι' αυτή τη ζημιά.

Ο νόμος προβλέπει ακόμη και ευθύνη του προστήσαντα από αδικοπραξίες των προσώπων που χρησιμοποιεί για τη διεξαγωγή των υποθέσεων του (προστηθέντων). Στο προηγούμενο παράδειγμα λ.χ. αν ο Γ πηγαίνοντας για την επιδιόρθωση της ηλεκτρικής εγκατάστασης του Α παρασύρει και τραυματίζει έναν πεζό, ευθύνεται γι' αυτό (και) ο Α.

Μια άλλη σημαντική περίπτωση ευθύνης για πράξεις τρίτων είναι η ευθύνη του αντιπροσωπευόμενου για πράξεις των νομίμων αντιπροσώπων του, καθώς επίσης και η ευθύνη των νομικών προσώπων για πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων τους.

Περίληψη

Αστική ευθύνη είναι η υποχρέωση για αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε σε τρίτον. Διακρίνεται σε υποκειμενική και αντικειμενική, δικαιοπρακτική και εξωδικαιοπρακτική.

Για τη δημιουργία αστικής ευθύνης απαιτείται παράνομη συμπεριφορά και υπαιτιότητα αυτού που προκάλεσε τη ζημιά.

Ο παράνομος χαρακτήρας της συμπεριφοράς αίρεται για ορισμένους λόγους, όπως όταν υπάρχει αυτοδικία, άμυνα, κατάσταση ανάγκης ή η συναίνεση του παθόντα. Η παράνομη συμπεριφορά πρέπει να οφείλεται σε δόλο ή αμέλεια του δράστη. Με δόλο ενεργεί όποιος επιδιώκει την παραγωγή των περιστατικών, που κατά το νόμο συνιστούν μια αξιόποινη πράξη, καθώς και όποιος γνωρίζει και αποδέχεται ότι από την πράξη αυτή ενδέχεται να παραχθούν αυτά τα περιστατικά (άμεσος - ενδεχόμενος δόλος).

Αμέλεια υπάρχει, όταν ο δράστης προκαλεί με τη συμπεριφορά του ένα παράνομο αποτέλεσμα, επειδή δεν καταβάλλει την επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές (βαρεία - ελαφρά αμέλεια).

Για τη δημιουργία αστικής ευθύνης απαιτείται και ικανότητα για καταλογισμό αυτού που προκάλεσε τη ζημιά. Ευθύνη δημιουργείται και για τις πράξεις των προσώπων που χρησιμοποιούμε για τις υποθέσεις μας (ευθύνη από πρόστηση).